

ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ – НЕВІД’ЄМНА СКЛАДОВА ОСВІТИ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

Загальноцивілізаційні зміни, що відбулися в кінці ХХ – на початку ХХІ століть, глобальне прискорення суспільного розвитку, збільшення тривалості життя суттєво вплинули на усвідомлення ролі освіти дорослих у сучасному соціумі. Стало очевидним і визнаним, що для успішного й якісного життя необхідним стає навчання впродовж нього. У національних Цілях розвитку тисячоліття, які прийнято Україною у 2000 р. відповідно до глобальних Цілей розвитку тисячоліття, проголошених ООН, забезпечення якісної освіти впродовж життя визнано однією з перших цілей.

Освіта дорослих в Україні здійснюється в законодавчих межах, визначених Основним законом, рамковим Законом України «Про освіту» та іншими законами, які певною мірою стосуються освіти («Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність»), та нормативно-правовими актами, що регламентують освіту працездатного (зайнятого і незайнятого) населення. У цих та інших законодавчих актах, прийнятих за останні два десятиліття, декларуються і унормовуються ідеї створення умов для розвитку, самореалізації особистості впродовж життя.

Основу освіти дорослих становить післядипломна освіта, яка фінансується з державного бюджету в обсязі 1,0–1,3 % загальних бюджетних асигнувань на освіту, що в 2010 р. становило 0,8 млрд грн. Ці кошти використовуються на підвищення кваліфікації і перепідготовку дипломованих фахівців. Водночас їх не вистачає для забезпечення мінімального, принаймні раз на п’ять років, системного навчання працівників усіх видів економічної діяльності. Відсутні системні пропозиції з надання освітніх програм для дорослих з огляду на їх особисті потреби, дієздатність, вік. Не дістала розвитку грантова підтримка з державного і місцевого бюджетів тих організацій і установ, які здійснюють навчання дорослих, а діяльність міжнародних донорів занадто ускладнена. Загалом у країні недостатнє фінансове забезпечення і заохочення освіти дорослих, зокрема шляхом встановлення податкових пільг, безпосередніх виплат на освіту дорослим тощо. Часто-густо освіта дорослих є особистою справою і відповідальністю, її роль належним чином не усвідомлюється на рівні державної політики.

Разом з тим частина дорослих, які навчаються в системі формальної і неформальної освіти, на початку ХХІ ст. у країнах Європейського Союзу перевищувала 37 %. Найвищих показників досягли Швеція – 73 %, Норвегія і Фінляндія – по 55 %. Україна за рівнем участі дорослого населення в різних освітніх програмах належить до четвертої, останньої групи країн, у яких кількість дорослих громадян, які навчаються, становить менше 15 %.

Аналіз стану і проблем освіти дорослих

Підвищення ролі освіти дорослих у розвитку сучасного суспільства зумовлюється загальним прискоренням соціально-культурних змін як на глобальному, так і на локальному рівнях. Швидкоплинність й ускладнення процесів сучасного життя за загальної тенденції його збільшення для кожної окремої людини об'єктивно зумовлюють необхідність формування особистості, здатної до сприйняття і здійснення перетворень, налаштованої на усвідомлення змінності світу як природної норми та безперервного підвищення свого компетентісно-кваліфікаційного рівня. Важливим чинником, що сприяє розв'язанню цієї проблеми, є освіта дорослих, функціонування й розвиток якої має свою змістову і формальну специфіку, зумовлену особливостями контингенту осіб, які потребують навчання. Як підкреслено у двох підсумкових документах прийнятих VI міжнародною конференцією з освіти дорослих («CONFINTEA VI»), що проводилася під егідою ЮНЕСКО у 2009 р. у м. Белена (Бразилія), «...освіта і підготовка дорослих – головні інструменти у вирішенні глобальних проблем XXI століття: збереження миру, розширення демократії, дотримання прав людини, повага різноманітності, врегулювання конфліктів, стійкий розвиток економіки, удосконалення людських ресурсів та захист довкілля».

Соціальне значення освіти дорослих посилюється сучасною демографічною ситуацією, характерною для європейських країн; складним соціально-політичним середовищем, де повноцінний розвиток особистості стає неможливим без здатності активної участі в мінливих суспільних процесах й адаптації в умовах зростаючої мобільності до культурної, етнічної та мовної різноманітності.

Новий тип економічного розвитку, що поширюється нині в інформаційному суспільстві, викликає необхідність неодноразово впродовж життя, професійної кар'єри змінювати соціальний і професійний статус, постійно підвищувати кваліфікацію. Нині освіта суттєво перетинається з економічною й іншими сферами суспільства, а освітня діяльність стає надзвичайно важливою компонентою його розвитку. Це означає, що інформація, знання, а також мотивація щодо їх постійного оновлення й навички, необхідні для цього, стають вирішальним чинником цивілізаційного розвитку, ефективності і конкурентоспроможності будь-якої діяльності, а відтак чинником суверенітету та національної безпеки кожної країни.

Завдання безперервної освіти дорослих обговорювалися на Всесвітній конференції з освіти дорослих, що відбулася під егідою ЮНЕСКО (Гамбург, Німеччина, 1997 р.). Форум відбувся під гаслом «Освіта дорослих – ключ у XXI столітті». У Гамбурзькій декларації сформульовані провідні ідеї безперервної освіти дорослих упродовж життя й рекомендації урядам усіх країн уважати освіту дорослих пріоритетним напрямом державної політики. Ці ідеї набули подальшого розвитку на Європейському саміті в Лісабоні (2000 р.). У прикінцевих матеріалах саміту зазначено, що успішний перехід до суспільства, заснованого на знаннях, має супроводжуватися навчанням упродовж життя.

Проблема розвитку дорослих визначена як «проблема номер один» на міжнародному рівні на зустрічах «Великої вісімки» (Кельнська хартія, Кельн, 1999 р., Освіта в змінюваному світі. Заключний документ зустрічі міністрів освіти «Великої вісімки», Токіо, 2000 р.).

У 1997 р. країнами Співдружності Незалежних Держав підписано «Угоду про співробітництво в галузі поширення знань і освіти дорослих». У цьому ж році прийнято Модельний закон про освіту дорослих, яким встановлено правові засади для розроблення і реалізації загальнодержавної політики в галузі освіти дорослих, спрямованої на створення ефективної системи безперервної освіти, що забезпечує професійне вдосконалення й розвиток особистості впродовж життя.

У документах європейських самітів наголошується, що освітні системи мають пристосуватися до нових реалій ХХІ ст., а «безперервна освіта повинна стати головно політичною програмою громадянського суспільства, соціальної єдності і занятості».

Водночас на світовому рівні освіта дорослих має низку нерозв'язаних проблем, які повною мірою стосуються й України. Так, у 2000 р. у Дамаску (Сирія) на засіданні Міжнародної ради з освіти дорослих висловлено занепокоєння щодо малоефективних результатів у справі забезпечення доступності й можливості для дорослих реалізувати право на освіту та прийнято Декларацію «Заклик до дій у сфері грамотності для усіх й освіти дорослих». На Софійській конференції з освіти дорослих (Болгарія, 2002 р.) зазначалося, що в багатьох країнах відсутні національна політика, рамки і структури, необхідні для фінансової підтримки освіти дорослих, а також відсутні ефективні системи управління, критерії якості та інші умови для результативного партнерства й підтримки в цій сфері.

Таким чином, освіта повинна стати основним пролонгованим видом діяльності всього дорослого населення, а, отже, освіта дорослих стає окремою, самостійною суспільною галуззю.

Зазначене детермінує модернізацію національної системи освіти, невід'ємною складовою якої має стати освіта дорослих. Як особлива соціальна інституція освіта дорослих повинна сприяти безперервній й успішній адаптації кожної дорослої людини до змінних умов існування упродовж людського життя в умовах збільшення його тривалості та активності. Це й інше зобов'язує переосмислити значущість освіти дорослих. У згаданій Гамбурзькій декларації з освіти дорослих ООН (1997 р.) зазначалося: «... освіта для всіх означає, що люди незалежно від віку, мають можливості індивідуально і колективно реалізовувати свій потенціал. Вона (освіта) є не тільки правом, а й обов'язком та відповідальністю стосовно інших і суспільства в цілому. Дуже важливо, щоб визнання права на освіту впродовж життя було підкріплено заходами, які передбачають створення умов, що необхідні для реалізації цього права».

За визначенням Комюніке Комісії європейських країн (Брюссель, 2006 р.) навчанням дорослих можна вважати усі його форми, до яких долучені дорослі

після того, як вийшли з освітньо-підготовчої системи, навіть за умови здобуття освіти третинних (вищих) рівнів.

Часто освіту дорослих розглядають звужено як освіту задля забезпечення суто економічного зростання й підвищення шансу населення на працевлаштування. Проте місія освіти взагалі, освіти дорослих зокрема, значно ширша і полягає в залученні громадян до повноцінного багатоаспектного суспільного життя і не лише на ринку праці. Адже потреба навчатися впродовж життя відображує набагато більше, аніж просто економічну необхідність, оскільки освіта дедалі виразніше відіграє ключову роль у відновленні стабільності, динамічного розвитку суспільства, його громадянської, професійної, побутової сфер. Освіта дорослих в усіх її вимірах – формальна, неформальна, інформальна, – спрямована на саморозвиток особистості й відповідно, повинна мати підтримку на державному рівні. Саме такий підхід разом із гарантією права особистості на освіту в будь-якому віці є базовою нормою законодавчих актів у прогресивних європейських державах.

Переважає більшість європейських країн мають нормативні акти щодо законодавчого регулювання освіти дорослих, де визначено її цілі освіти, принципи й механізми державної підтримки, основні суб'єкти, їх права і обов'язки, способи координації між різними провайдерами освітніх послуг, а також принципи та схеми отримання коштів з бюджету.

Головним споживачем у сфері освіти дорослих стає окрема особистість з її конкретними освітніми запитами, потім соціальні групи, соціальні інститути, включаючи державу, і суспільство в цілому. Це зумовлює вимогу широти і гнучкості системи, її адаптації за усіма параметрами (місце, час і терміни навчання, різноманіття програм, рівні сертифікації тощо), а також застосування особливих технологій навчання дорослих як споживачів освітніх послуг. Ураховуючи зазначене, необхідно здійснити масштабні і цілеспрямовані заходи для розбудови національної системи освіти дорослих.

В Україні освіта дорослих як складова освіти впродовж життя не посідає належного місця й не набула відповідного визнання, а ставлення української держави і громадян до непрофесійної або неформальної освіти можна скоріше характеризувати як ставлення до особистої справи й переважно завдань комерційної освіти. За виключенням відомчих програм щодо підвищення кваліфікації працюючих у державній сфері та міжвідомчих програм перенавчання безробітних навчальні програми для дорослих фінансуються самими учасниками навчання.

Сучасна освіта дорослих в Україні представлена переважно **системою післядипломної освіти**. Забезпечуючи фахове та особистісне зростання людини, післядипломна освіта, покликана уможливити пристосування до швидкоплинних змін як у виробничій і невиробничій економічних сферах, так і в інформаційно-технологічному суспільстві. Післядипломна освіта спрямовується на поєднання особистісного розвитку з підвищенням професійного потенціалу людини; забезпечення випереджувального характеру підготовки, підвищення кваліфікації

відповідно до суспільних вимог; мотивування освіти впродовж життя; створення ефективних технологій навчання дорослих. Загалом щорічно через цю освітню систему проходять понад 300 тис. фахівців, що недостатньо з огляду на необхідність задля ефективної реалізації суспільних перетворень принципово повному (за змістом, характером) перенавчити не менш як 25 % дорослого працездатного населення країни.

Національна система післядипломної освіти вимагає реформування з урахуванням прогресивних змін у європейському, світовому освітньому просторі. У зв'язку з цим важливо визначити основні напрями і шляхи подальшої її розбудови, покликаної насамперед забезпечити високий освітньо-кваліфікаційний рівень, компетентність і конкурентоздатність керівних, методичних, педагогічних, науково-педагогічних, наукових кадрів загальної, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти; їх підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації, стажування, навчання в аспірантурі і докторантурі; розвиток закладів і установ освіти як реальних суб'єктів надання освітніх послуг.

Професійне навчання на виробництві. Стимулювання професійної підготовки персоналу організацій регулюється Законом України «Про оподаткування прибутку на підприємствах», яким передбачено, що витрати на означену діяльність можуть включатися до валових витрат у розмірі 3 % фонду оплати праці.

Досвід конкурентоспроможних на світовому ринку окремих вітчизняних і багатьох інноваційних зарубіжних підприємств свідчить про те, що видатки на професійне навчання персоналу сягають 5 % й більше від фонду оплати праці. У структурі витрат на робочу силу витрати на професійне навчання по країнах Європейського Союзу становлять 1,0 %. На жаль, в Україні навіть на податки, які відносять до видатків на робочу силу, роботодавці витрачають більше, ніж на професійне навчання. Водночас дешева робоча сила, зокрема через низькі витрати підприємств на її професійне навчання, зумовлюють невисокий рівень кваліфікації персоналу, а відтак й низький рівень продуктивності праці та якості продукції і послуг, низьку конкурентоспроможність на вітчизняному та світовому ринках.

Незначні видатки на професійне навчання персоналу на виробництві зумовлені насамперед відсутністю належної зацікавленості керівників організацій щодо професійного навчання персоналу та відповідним скороченням чисельності працівників структурних підрозділів з професійної підготовки (а часто-густо взагалі відсутністю таких підрозділів) в кадрових службах. Нерозробленість відповідної правової бази формування зацікавленості та стимулювання роботодавців також уповільнює розвиток соціального діалогу і прийняття збалансованих рішень щодо розвитку професійної освіти та підготовки кадрів як стратегічного ресурсу держави.

Політика в галузі професійного навчання персоналу має спрямовуватися на забезпечення прав громадян на здобуття якісної вищої й професійно-технічної освіти відповідно до їхніх інтересів, покликань, здібностей, задоволення потреб

усіх сфер економічної діяльності у кваліфікованих і конкурентоспроможних працівниках. Як зазначено у Глобальному звіті з освіти і підготовки дорослих, представленому ЮНЕСКО у 2010 р., «... основна проблема полягає в тому, щоб підтримувати політику освіти дорослих у комплексних рамках політики з освіти впродовж життя, яка визначає цілі та масштаби освіти дорослих. Це має охоплювати увесь спектр – від початкової грамотності до професійної підготовки, розвитку трудових ресурсів і безперервного професійного навчання. Державна політика має самостійно створювати юридичну та фінансову основу, так само як і структури управління, що можуть краще поєднати формальну, неформальну та інформальну освіту дорослих у єдину систему».

Важливо повніше використовувати потенціал соціальних партнерів для стимулювання професійного навчання працівників на виробництві. Актуальною є розроблення в колективних договорах організацій розділу «Професійний розвиток персоналу», у якому доцільно передбачати вдосконалення форм і методів первинної професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників; взаємоузгодження процесу професійно-кваліфікаційного кар'єрного просування з формуванням постійно діючої системи професійного навчання; здійснення моніторингу розвитку персоналу підприємства, організації.

Окрему категорію дорослих людей, навчання яких у дорослому віці відіграє надзвичайно важливу роль, є **безробітні**. Загальна кількість безробітних в Україні на 1 січня 2011 р. становить 8,3 млн осіб (за методологією Міжнародної організації праці – 1,9 млн; 5,1 млн прихованих безробітних, 1,3 млн працюючих неповний робочий день/тиждень).

Це насамперед пов'язано з існуючою суперечністю між вимогами ринку праці й пропозицією освітніх послуг. Перевиробництво кваліфікованих кадрів окремих фахових спрямувань впливає на зростання кількості безробітних й спонукає до подальшого навчання, перенавчання, перекваліфікації часто відразу після закінчення вищого або професійно-технічного навчального закладу. Навчальні заклади недостатньо враховують вимоги та особливості регіонального і місцевого ринків праці, не мають налагоджених зв'язків з реальними працедавцями, що утруднює працевлаштування випускників за фахом. Для вирішення цих проблем на державному рівні дуже важливим є стимулювання працедавців до довгострокової співпраці з вищими і професійно-технічними навчальними закладами, проведення систематичного аналізу та здійснення прогностичних розробок щодо потреб національного, регіонального і місцевого ринків праці.

Стратегічний підхід до розв'язання таких проблем демонструє Європейський Союз. Так, у Стратегії інтелектуального, стійкого та інклюзивного зростання «Європа 2020», прийнятій Європейською Комісією (COM(2010) 2020) у Брюсселі в 2010 р., серед пріоритетних напрямів діяльності зазначено «План з розвитку нових здатностей та збільшення кількості робочих місць». Ціллю цього напрямку є «...створення необхідних умов для удосконалення ринку праці враховуючи необхідність збільшення зайнятості та гарантування стабільності

суспільства. Надаючи європейцям нових можливостей за допомогою отримання ними нових знань і умінь, ЄС націлює робочу силу на адаптацію до змін умов на ринку праці, що приведе до зменшення безробіття та зростанню продуктивності праці. Краще розвинута економіка знань з більшою кількістю можливостей допоможе людям працювати довше та зменшить напругу в суспільстві».

Спеціальної уваги потребує професійна підготовка, перепідготовка **дорослих з особливими потребами**. У статті 24 Конвенції з прав інвалідів ООН, ратифікованої Законом України № 1767-VI (1767-17) від 16 грудня 2009 р., зазначено, що «Держави-учасниці визнають право інвалідів на освіту. Для цілей реалізації цього права без дискримінації й на підставі рівності можливостей держави-учасниці забезпечують інклюзивну освіту на всіх рівнях і навчання впродовж життя... Держави-учасниці надають інвалідам можливість засвоювати життєві та соціалізаційні навички, щоб полегшити їхню повну й рівну участь у процесі освіти як членів місцевої спільноти». Для суспільства професійне навчання інвалідів – це зниження напруженості на ринку праці, підвищення суспільної продуктивності, розв'язання соціальних проблем. Останнім часом в Україні активізувалася робота, спрямована на адаптацію інвалідів у суспільстві, забезпечення умов для здобуття ними освіти, фахової підготовки відповідно до їхніх потреб і можливостей, творчого використання зарубіжного досвіду. Так, міжнародна практика надає людям з особливими потребами широкий вибір доступних форм здобуття освіти: індивідуальну, дистанційну, екстернатну, «школи консультаційних класів», «школи другого шансу», «вечірні школи», а також «включені» («інклюзивні») форми навчання. З огляду на зазначене важливим є розвиток дистанційної освіти, яка доповнює очні та заочні форми навчання, удосконалюючи та розвиваючи їх, сприяє посиленню інтеграції різноманітних освітніх структур та розвитку безперервної освіти громадян.

Оскільки в умовах економічної нестабільності, кризового стану гуманітарної сфери інваліди виявилися однією з найбільш соціально незахищених верств населення, зусилля відповідних державних органів, які займаються проблемами інвалідів, громадських, благодійних організацій, мають бути спрямовані на створення сприятливих педагогічних, психологічних, медичних, соціально-економічних, організаційно-правових умов і гарантій для реалізації прав інвалідів на здобуття освіти відповідно до психічних та фізичних можливостей особистості.

Освіта людей третього віку. Соціально-економічні зміни, які відбулися в другій половині ХХ ст., спонукали посилення уваги до «старших дорослих» та підвищення їх ролі в соціумі. Поміж актуальних змін провідними є суттєве зменшення народжуваності, зниження дитячої смертності та зростання тривалості життя. Сучасна демографічна ситуація в більшості країн світу на початку ХХІ ст. характеризується значним збільшенням частки населення літнього та похилого віку і є притаманною також для України. У зв'язку з цим необхідна розбудова нової філософії сприйняття старіння населення та стратегії забезпечення старості в життєвому циклі кожної окремої особистості.

Нині однією із найбільш поширених можливостей здобути освіту для літніх людей є навчання в університетах третього віку, діяльність яких сприяє послабленню соціальної диференціації і відповідної напруги в суспільстві, наданню людині поважного віку нових можливостей самореалізації.

Університети третього віку – це інноваційні проекти, що мають на меті впровадження та практичну реалізацію принципу навчання впродовж життя. В Україні вони створені лише в окремих великих містах, наприклад Києві, Львові. Водночас, окрім університетів третього віку, освітні установи геронтологічної освіти можуть також представляти академії, народні школи, дискусійні клуби, проектні групи, курси, консультаційні установи, творчі майстерні, технічні, спортивні, оздоровчі, реабілітаційні, комп'ютерні й інші центри, лекторії, спеціалізовані інститути підвищення кваліфікації, перепідготовки для літніх людей тощо. Такі освітні програми можуть реалізовувати вищі й середні навчальні заклади, міські, сільські школи, громадські організації, культурно-просвітницькі установи, благодійні фонди тощо.

Упущення і прорахунки

Серед упущень і прорахунків у розвитку освіти дорослих насамперед такі:

- відсутність законодавчої і нормативно-правової бази, які конкретизують мету, завдання, функції освіти дорослих, регламентують діяльність суб'єктів навчального процесу, їх права і обов'язки, характер взаємодії з державою, механізми координації між суб'єктами управління, а також принципи та форми фінансування, і як наслідок невизначеність статусу освіти дорослих у суспільстві, що гальмує розвиток цілісної системи освіти впродовж життя;

- невизначеність ролі та завдань центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення взаємодії між державними установами, недержавними організаціями і соціальними партнерами у сфері освіти дорослих;

- відсутність системного визнання і сертифікації формальної, неформальної та інформальної освіти дорослих, ключовою складовою яких є система акредитації й оцінювання попереднього досвіду, набутих компетентностей особистості;

- відсутність у структурі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України підрозділів достатньої потужності, необхідних для розвитку, координації, управління якістю освіти дорослих.

Пріоритети розвитку і рекомендації

На початку XXI ст. винятково важливого значення набуває орієнтація освіти дорослих на забезпечення соціально-культурного прогресу, довготривале підтримання креативного, інноваційного потенціалу кожного дорослого члена суспільства.

Для розроблення і реалізації державної політики в галузі освіти дорослих необхідне законодавче закріплення вимог щодо координації та взаємодії різних

суб'єктів діяльності із системного і послідовного здійснення цієї освіти, визнання права людини на освіту впродовж життя, на доступ до освітніх й інформаційних ресурсів усіх видів. Передусім на державному рівні потрібно визнати суспільну корисність освіти дорослих й закріпити гарантії її розвитку через виокремлення спеціальних статей бюджету, розроблення методики фінансової підтримки найбільш «віддалених» від системи освіти соціальних груп; забезпечення доступності освітніх послуг для всіх дорослих громадян незалежно від віку, рівня попередньої освіти, місця проживання, соціального статусу. Важливого значення в цьому процесі набуває формування й реалізація стратегії, визначення пріоритетів, засад організації та управління, ресурсного забезпечення цієї сфери, розвитку соціального партнерства усіх зацікавлених сторін в її здійсненні. Особливу увагу освіті дорослих мають приділяти органи державного управління, місцевого самоврядування, громадські організації, зокрема в питаннях неформальної і додаткової освіти дорослих.

З метою підвищення зацікавленості організацій у виділенні коштів на професійну підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації персоналу та протидії тенденції заощаджень на навчанні працівників доцільно розробити правовий механізм стимулювання як працівників, так і роботодавців щодо безперервного фахового й особистого вдосконалення. У реалізації такого механізму важливу роль повинна відігравати системна співпраця органів виконавчої влади, державної служби зайнятості, галузевих міністерств і відомств та роботодавців.

У законодавчій базі мають знайти відображення вимоги до педагогічних кадрів і навчально-матеріальної бази організацій, планування та обліку навчальної роботи, кваліфікаційного зростання й кар'єрного просування персоналу, а також фінансування видатків на професійне навчання працівників як у виробничій, так і в невиробничій сферах. Регулювання фінансування витрат на професійне вдосконалення персоналу має передбачати, зокрема, порядок визначення поточних навчальних і адміністративних витрат навчальних закладів тощо.

Важливим є питання достовірної державної статистики щодо освіти дорослих на місцевому, регіональному і загальнодержавному рівнях.

Необхідно розвивати освіту дорослих як цілісну систему, що відтворює гарантії і права кожного громадянина країни на безперервну освіту впродовж життя; зорієнтувати її на загальнолюдські цінності, ідеали гуманізму; гармонізувати інтереси особистості й суспільства, а також зробити згадану освіту доступною для всіх верств населення, створити об'єктивні умови для максимального розвитку особистості, реалізації усіх особистісних потенційних можливостей, що сприятиме як успішній адаптації до мінливих соціально-економічних умов, так і соціальній захищеності дорослої людини.

З метою реалізації державної політики в галузі освіти дорослих доцільно:

1. Прийняти Закон України «Про освіту дорослих» та відповідні підзаконні акти.

2. Закріпити гарантії розвитку освіти дорослих через виокремлення спеціальних статей бюджету, розроблення механізму фінансової підтримки найбільш «віддалених» від системи освіти соціальних груп, забезпечення доступності освітніх послуг для всіх дорослих громадян незалежно від рівня і спрямування набутої раніше освіти, прибутків і місця проживання, віку і стану здоров'я.

3. Розглянути питання про можливість суттєвого кадрового розширення сектору післядипломної освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, включення до його повноважень та функцій питань щодо координації й управління системою освіти дорослих.

4. Включити до Національного класифікатора України: Класифікатора професій професію андрагог та здійснювати у вищих педагогічних навчальних закладах підготовку відповідних фахівців для потреб ринку праці та освіти дорослих.

5. Запровадити систему реального економічного стимулювання роботодавців щодо розвитку і здійснення професійного навчання персоналу підприємств, організацій, установ.

6. Здійснити заходи щодо регулювання навчання і працевлаштування інвалідів, обґрунтувати перелік інтегрованих професій для підготовки інвалідів за модульною системою в професійно-технічних навчальних закладах з професій, що користуються попитом на ринку праці.

7. Розвивати систему неформальної освіти людей похилого віку. З цією метою забезпечувати різнобічну підтримку з боку органів державного управління та місцевого самоврядування створення і роботи об'єднань та груп за інтересами; стимулювати діяльність недержавних громадських, спонсорських організацій, які долучилися або виявляють готовність долучитися до впровадження проекту «Університети третього віку».

Лише системна увага до проблем освіти дорослих, чітка національна стратегія в цій сфері зможуть перетворити Україну на сучасну цивілізовану демократичну державу, де інтереси і потреби кожної людини є предметом турботи держави і суспільства.